

N:o 4.

Ank. till Riksd. kansli den 31 mars 1897, kl. 2 e. m.

Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4, i anledning af väckt fråga om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående undervisningen i geografi vid de allmänna läroverken.

På grund af en utaf herr *Edv. Svensson* i Karlskrona inom Andra Kammarén väckt motion, n:o 105, och med bifall till kammaréns första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2 (i samlingen n:o 5), har Andra Kammarén för sin del beslutat, att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om meddelande af sådana bestämmelser, att vid tillsättande af lärarebefattningar vid de allmänna läroverken geografin måtte räknas såsom särskildt undervisningsämne.

Jemlikt 63 § 3 mom. i riksdagsordningen har detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvits Första Kammarén, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott.

Beträffande den del af motionen, som nu är föremål för pröfning, har Andra Kammaréns tillfälliga utskott yttrat följande:

»Innan utskottet går att för egen del yttra sig om det föreliggande förslaget, torde en redogörelse för nu gällande stadganden på det omhandlade området böra meddelas.

Enligt den genom kongl. cirkuläret den 22 mars 1895 i vissa delar ändrade undervisningsplanen för de allmänna läroverken äro, så väl på latin-som på reallinien, följande *antal timmar i hvarje vecka* anslagna åt de i de fem lägre klasserna åtskilda, men på det högre stadiet ännu förenade ämnena historia och geografi:

	Historia:	Geografi:
Klass I	2	2
» II	3	2
» III	3	3
» IV	3	1
» V	3	1
» VI: 1	3	
» » 2	3	
» VII: 1	3	
» » 2	3	

Lärokursen i geografi, hvilken för de båda linierna är gemensam i de fem lägre klasserna, men sedan olika, har genom samma kongl. cirkulär blifvit faststald på följande sätt:

Första klassen.

Kort öfversigt af verdensdelarne och världshafven efter jordgloben; fäderneslandets geografi; öfriga europeiska länders fysiska och politiska geografi påbörjad.

Andra klassen.

De europeiska ländernas fysiska och politiska geografi fortsatt.

Tredje klassen.

Europas geografi afslutad; de främmande verdensdelarnas fysiska och politiska geografi påbörjad.

Fjerde klassen.

De främmande verdensdelarnas geografi fortsatt och afslutad.

Femte klassen.

Repetition af de föregående klassernas kurs.

Sjette klassens nedre afdelning.

Latinlinien.

Geografisk repetition i samband med den historiska undervisningen.

Reallinien.

Geografi i utförligare framställning: Europas geografi påbörjad.

Sjette klassens öfre afdelning.

Geografisk repetition såsom i föregående afdelning.

Geografi såsom i föregående afdelning: Europas geografi avslutad.

Sjunde klassens nedre afdelning.

Geografisk repetition såsom i föregående klass.

Geografi såsom i föregående klass: de främmande verdensdelarne.

Sjunde klassens öfre afdelning.

Geografisk repetition såsom i föregående afdelning.

Öfversigtlig repetition af den geografiska kursen.

Enligt § 52 af gällande läroverksstadga, sådan denna genom ofvan anförda kongl. cirkulär blifvit ändrad, äro de ämnesgrupper, i hvilka geografi ingår vid sökande af *lektorsbefattning*, följande:

kristendom och historia med geografi,
modersmålet och historia med geografi,
latinska språket och historia med geografi,
historia med geografi och filosofisk propedeutik.

Enligt nämnda § af läroverksstadgan ingår geografi vid sökande af *adjunkts-* eller *kollegabefattning* i nedanstående ämnesgrupper:

kristendom, modersmålet och historia med geografi,
kristendom, latinska språket och historia med geografi,
modersmålet, latinska språket och historia med geografi,
modersmålet, tyska språket och historia med geografi,
latinska och grekiska språken samt historia med geografi,
historia med geografi och naturlära.

Af vikt för den föreliggande frågans bedömande är äfven att känna det *geografiska studiets ställning vid våra universitet*. I Lund har man i detta afseende kommit derhän, att genom Riksdagens beslut år 1894 en e. o. professur i geografi och historia — två ämnen, som icke till någondera

vetenskapens fromma sammankopplats — blifvit upprättad, ehuru denna professur ännu ej hunnit blifva tillsatt, utan tills vidare upprätthållits på förordnande. I Upsala åter meddelas undervisning i geografi af en docent, som härför åtnjuter särskildt arfvode. Vid båda universiteten gifves vid afläggande af de filosofiska examina, som medföra kompetens till läraretjenster vid de allmänna läroverken, betyg i geografi tills vidare endast tillsammans med betyg i statskunskap. I Lund intages dock betyget i geografi i examensprotokollet, medan i Upsala viss hänsyn toges till ådagalagda insigter i nämnda ämne vid afgifvande af ett gemensamt betyg i »statskunskap med geografi», såsom ämnesgruppen officiellt kallas. Emellertid gör sig för närvarande vid de båda universiteten en liflig sträfvan gällande att få betyget i geografi skildt från betyget i statskunskap och geografien betraktad såsom ett särskildt, med historien och statskunskapen likställt examensämne. Såväl i Lund som i Upsala hafva under de senare åren gifvits undervisningskurser i geografi, lämpade för blifvande elementarlärare i ämnet, och från kompetent håll har meddelats, att vid profärskursen under de senare åren en märkbar förbättring visat sig i afseende å lärarekandidaternas kunskaper i och intresse för ifrågavarande ämne.

Utskottet har, efter inhemtandet af ofvan meddelade upplysningar angående den geografiska undervisningens ställning vid läroverken och universiteten, funnit den af motionären väckta frågan i flera afseenden vara särdeles beaktansvärd.

Geografien är nemligen, rätt fattad, både såsom allmänbildande ämne och till följd af den praktiska nytta, som dess studium för nästan alla ställningar i lifvet medför, väl förtjent af en sjelfständigare och mera framskjutna plats på de allmänna läroverkens schema än detta ämne äfven efter de år 1895 genomförda, föga betydande ändringarna i undervisningsplanen intager, särskildt i de högre klasserna. Men skall den nu åsyftade förbättringen af ämnets ställning vid läroverken med fullt gagn kunna genomföras, då bör först och främst lärarebildningen i geografi stärkas, och denna beror i sin ordning på ämnets ställning vid universiteten, en omständighet af största vikt, som af motionären endast i förbigående blifvit berörd.

Utskottet vill därför såsom sin mening uttala, att det första och väsentligaste villkoret för höjandet af undervisningen i geografi vid de allmänna läroverken är att söka i upprättandet af särskilda lärostolar i detta ämne vid våra universitet. Ett sådant kraf framställdes med styrka redan vid det allmänna läraremötet i Stockholm 1884, och dess berättigande ej blott med

hänsyn till lärarebildningen utan äfven i och för sig, i rent vetenskapligt afseende, torde bland annat framgå af det faktum, att Sverige numera är den enda stat af någon betydelse i Europa, der geografin ej eger sin särskilde målsman vid universiteten. Och detta, ehuru vårt land på de geografiska upptäcktsfärdernas fält intager en så hedrande plats.

Då emellertid det geografiska studiet vid våra universitet — såsom ofvan visats — på senare tider gjort afsevärda framsteg, äfven om ännu åtskilligt återstår att önska för att den akademiska undervisningen i geografi skall kunna sägas vara på ett fullt tillfredsställande sätt ordnad, så torde tiden redan nu vara inne att göra åtminstone något för att åt ifrågasvarande ämne bereda en bättre ställning än hittills vid de allmänna läroverken.

I sådant afseende anser utskottet ett godt medel vara påvisadt i hvad motionären i tredje momentet af sina slutpåståenden yrkar, nemligen att geografin vid tillsättande af lärarebefattningar vid de allmänna läroverken måtte förklaras för ett särskildt undervisningsämne. Hittills har nemligen geografin vid sådana tillfällen alltid räknats tillsammans med historien, ja, rent af såsom ett bihang till detta ämne, i det att ämnesgruppen i läroverksstadgan benämnes »historia med geografi».

En bestämmelse, sådan som motionären föreslagit, om de båda ämnenas åtskiljande vid tjänstetillsättningar kan utan rubbning af undervisningsplanen och utan kostnad för statsverket omedelbart genomföras. Den skulle för läroverken medföra den ganska afsevärda fördelen, att geografin vid lärarebefattningars ledigförklarande och tillsättande långt mer än hittills kunde komma till sin rätt och lättare förenas med ämnen af olika slag, å ena sidan med vissa humanistiska och å andra med vissa naturvetenskapliga ämnen. Derigenom kunde ett större antal lärarekandidater få intresse af att taga geografi såsom ämne i sin akademiska examen och dugliga lärarekrafter sålunda tillföras det geografiska studiet, hvilket äfven vid universiteten borde uppmuntras genom särskilda examensbetyg, afsöndrade från betyget i statskunskap, men omfattande pröfning såväl i fysisk som i politisk geografi. Derigenom skulle ock utjemnas den oegentlighet, som nu förefinnes derutinnan, att en blifvande elementarlärare i geografi antingen icke alls studerar ämnet vid universitetet, om han nemligen, såsom ofta skett, tager historia, men ej statskunskap i sin examen, eller också måste studera tre ämnen (historia, statskunskap och geografi) utan att dock därför vid tjänstetillsättningar få räkna sig mer än ett ämne till godo (historia med geografi). Det af motionären föreslagna särskiljandet af historia och geografi vid tjänstetillsättningar kan alltså betraktas som en gård af billighet, på samma gång det för läroverken skulle öppna

möjlighet att både på det lägre och på det högre stadiet bättre än hittills fylla deras behof af goda lärarekrafter i geografi.»

Första Kammarens första tillfälliga utskott vill erinra derom, att, med afseende å historiens och geografiens ställning inom läroverkens högre klasser, de båda läroämnena icke kunna vid tillsättandet af lektorsbefattningar räknas såsom särskilda läroämnena. Det skulle således endast vara vid tillsättandet af adjunksbefattningar geografin kunde räknas såsom särskildt undervisningsämne; men det synes vara tvifvelaktigt, huruvida, då en ombildning af de allmänna läroverken blifvit ifrågasatt, lämpligt kan vara att ensidigt vidtaga en mindre, men dock andra frågor berörande förändring inom desamma.

Utskottet håller äfven före, att beskaffenheten af den undervisning, som inom allmänna läroverken lemnas i geografin, väsentligen beror af den undervisning, hvilken universiteten meddela i ämnet; och då särskilda lärostolar i geografi icke finnas vid båda universiteten, skulle särskiljande af historia och geografi vid tillsättande af lärarebefattningar vid allmänna läroverken icke vara af någon väsentlig betydelse.

Utskottet hemställer alltså,

att Första Kammaran icke måtte biträda Andra Kammarans beslut.

Stockholm den 31 mars 1897.

På utskottets vägnar:

ROBERT DICKSON.